

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Гетманець Ольги Петрівни – на дисертаційне дослідження Червякової
Оксани Вікторівни «Адміністративно-правове забезпечення захисту
прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні», подане на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право**

Актуальність теми. На сьогодні розвиток підприємництва в Україні серед першочергових завдань державної політики. І в цьому аспекті важливе значення має захист прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. Особливо актуальним є захист від посягань з боку суб'єктів владних повноважень, які в арсеналі доступних їх форм та методів діяльності наділені правом застосування примусу, імперативністю приписів, правом притягнення до юридичної відповідальності тощо. І така характеристика взаємодії підприємців та суб'єктів владних повноважень означає необхідність використання засобів адміністративного права для захисту прав підприємців.

Задля здійснення науково обґрунтованих, послідовних, результативних реформ адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, вдосконалення законодавства у відповідній сфері та практики його застосування, необхідним є встановлення змісту, рівнів, принципів, форм та методів відповідної правозахисної діяльності, суб'єктів її здійснення. І на цій основі розробка напрямків вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Викладене засвідчує актуальність теми дисертаційного дослідження О.В. Червякової, а також його значення як для подальшого розвитку науки адміністративного права в частині розробки нових адміністративно-правових форм та методів захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності України, вдосконалення правозастосовної практики.

Дисертація виконана відповідно до положень Національної стратегії

розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.09.2013 № 686-р, та плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495). Тема дисертації відповідає Переліку перспективних напрямів кандидатських і докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, затвердженому постановою Президії Національної академії правових наук України від 18.10.2013 № 86/11.

Тема роботи обумовлює та формує мету та завдання дослідження. Зокрема, мета дисертаційного дослідження полягає у встановленні особливостей адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, змісту та складових відповідного правового механізму як основи для визначення напрямів удосконалення норм адміністративного законодавства, що є або повинні стати підставою регулювання відповідних питань (с. 13). Виходячи з цієї мети, розроблені наукові завдання, послідовне виконання яких забезпечує досягнення поставленої мети в межах об'єкта (адміністративні відносини, що виникають у зв'язку із захистом прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні) та предмета (адміністративно-правовий захист прав суб'єктів підприємницької діяльності) дослідження, формування теоретично та практично значущих висновків, пропозицій та рекомендацій, що у своїй сукупності свідчать про повне розкриття автором теми. Аналіз дисертації свідчить про виконання здобувачем всіх завдань на належному науково-теоретичному рівні.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження забезпечується завдяки застосуванню автором сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання (логіко-семантичний, історико-правовий; порівняльно-правовий; класифікація та групування; спеціальний юридичний аналіз; моделювання тощо). Крім того, належний ступінь наукової обґрунтованості і достовірності

результатів дослідження забезпечено завдяки використанню здобувачем наукових праць фахівців у галузі філософії, теорії управління, загальної теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук. Належною слід визнати нормативну, джерельну основу (список використаних джерел включає 201 найменування), емпіричну базу дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження О.В. Чекрвякової є одним із перших комплексних досліджень адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

Так, заслуговує на схвалення проведений автором аналіз специфіки прав суб'єктів підприємницької діяльності як елементу їх господарської правосуб'єктності, з доведенням того факту, що відповідні права стають об'єктом правового захисту в разі їх порушення, оспорення чи невизнання. Зокрема здобувачем доведено, що реалізація прав суб'єктів підприємницької діяльності як елементу їх господарської правосуб'єктності відбувається в межах господарських відносин, які регулюються нормами господарського права, а захист може бути реалізований на основі норм не тільки господарського, а й адміністративного, кримінального та інших галузей права. Також позитивно слід оцінити зауваження про динамічний характер господарської правосуб'єктності в аспекті кількості прав у структурі господарської компетенції окремого підприємця залежно від індивідуальних обставин здійснення ним підприємницької діяльності, що визначає особливості їх адміністративно-правового захисту (с. 41-43, 65-66).

Становлять науковий інтерес і результати аналізу особливостей становлення підприємництва в Україні, які обумовлюють сучасний стан і перспективи розвитку сучасного механізму захисту прав та законних інтересів підприємців, серед яких увагу здобував акцентувала на наступних: 1) деукраїнізація (починаючи з Магдебурзького права у XIV– XVI ст.), 2) винищення найбільш активної частини українського етносу (а отже й осіб,

які мали підприємницькі здібності) (починаючи з XIV– XV ст.), 3) посилення ролі держави в економіці та централізація управління економікою (починаючи з XVIII), 4) державна власність на засоби виробництва, деформація інституту підприємництва, встановлення відповідальності за спекуляцію, командно-адміністративне управління економікою (XIX–XX ст.) (с. 54-55).

Також, автором в межах теми дослідження доречно приділено увагу питанню мети адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, якою визначена розробка та впровадження ефективних щодо суб'єктів владних повноважень способів і засобів захисту, а також удосконалення вже закріплених, враховуючи багатоаспектність напрямів управлінської державної та самоврядної діяльності у сфері підприємництва, складність завдань у відповідній сфері (с. 99-100).

Окрему увагу добувач доречно приділяє принципам адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, виходячи з необхідності приведення у відповідність до норм та стандартів Європейського Союзу принципів адміністративного права України, які змінюють під впливом принципів європейського адміністративного простору у напрямку переорієнтації функціональної спрямованості відповідного механізму з першочерговості централізованого регулювання, контролю та покарання на пріоритет забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, їх гарантування, сервісну функцію у вигляді надання адміністративних послуг (п. 96-98). Принципами адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні слушно визначено наступні: 1) відповідальності суб'єктів владних повноважень; 2) різноманіття форм захисту; 3) свободи вибору способу захисту прав та законних інтересів суб'єктом господарювання; 4) розвитку засобів захисту; 5) неприпустимості негативного впливу нормативно-правового чи індивідуального акту на права

суб'єктів підприємницької діяльності; 6) однакового розгляду аналогічних справ (недискримінації); 7) дії всіх суб'єктів захисту в межах та в спосіб, визначених законами України; 8) використання найкращого досвіду захисту й запровадження інституту омбудсмена та бізнес-омбудсмена для розгляду скарг підприємців; 9) прозорості захисту й відкритості доступу до результатів правозахисної діяльності; 10) гласності (с. 98-99).

Автор формує системне уявлення про форми та методи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, визначаючи адміністративно-правові форми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні як юрисдикційні способи вирішення конфліктів між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами владних повноважень, які спрямовані на поновлення, встановлення й визнання прав підприємців, які в узагальненому вигляді охоплюють нормотворчість та правозастосування. Методи адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні визначені в роботі як засоби, що застосовуються уповноваженими суб'єктами для поновлення, встановлення й визнання таких прав; забезпечення реалізації законних прав та застосування санкцій до їх порушників. Методи захисту включають засоби поновлення, встановлення й визнання прав суб'єктів підприємницької діяльності та засоби відповідальності (с. 147-148).

Доцільною є пропозиція вдосконалення методів адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні через розробку норм, якими за всі дії чи бездіяльність, якими порушуються права суб'єктів підприємницької діяльності та засоби їх захисту визначені КАСУ, законодавством України була передбачена адміністративна відповідальність (с. 146-147).

Позитивну оцінку отримує виділений здобувачем зв'язок реалізації права на захист підприємцем з порушенням його прав і одночасно з порушенням норм законодавства тим суб'єктом, що, на думку підприємця, є винним у порушенні прав суб'єкту підприємницької діяльності. В цьому

аспекті підставою реалізації права на захист суб'єктом підприємницької діяльності визначене порушення, невизнання або оскарження його прав, що охоплюють дві умови: 1) невиконання чи недотримання норм законодавства суб'єктом владних повноважень; 2) відповідні дії суб'єкта владних повноважень порушують, ними не визнається чи оскаржується право суб'єкта підприємницької діяльності (с. 189-190).

Позитивну оцінку отримують напрямами вдосконалення механізму забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності на основі врахування досвіду адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької в рамках за кордоном, якими визначені: 1) розширення учасників процесу вирішення спорів з приводу порушення, оспорення чи невизнання прав суб'єктів підприємницької діяльності – запрошення для участі фахівців з різних сфер господарювання, а не тільки юристів; 2) розвиток централізованого конституційного контролю у вигляді впровадження в Україні інституту повної конституційної скарги – звернення за захистом прав суб'єктів підприємницької діяльності до Конституційного Суду, коли інші засоби захисту були вичерпані; 3) розширення позасудових способів урегулювання спорів (медіація); 4) взаємодія уряду України з Комітетом міністрів Ради Європи для вирішення системної проблеми невиконання або тривалого виконання Україною судових рішень; 5) подальше використання в Україні інструментів інституційної розбудови, таких як Twinning, TAIEХ тощо (с. 165-166).

У роботі містяться й інші слушні положення, висновки та пропозиції. Разом із ними дисертація містить і **дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.**

Зокрема, визнаючи загалом належний теоретичний рівень роботи О.В. Червякової, її практичне значення, зазначу, що це не виключає критичного підходу до окремих висновків та пропозицій здобувача, зокрема таких як:

1. В роботі відсутнє визначення понять публічне адміністрування,

публічна адміністрація, вивчення яких доцільне з огляду на сформовану систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні (державний та недержаний елементи, що відрізняються підставами, формами, методами та наслідками захисту) (с. 88-89).

2. Потребує додаткового аргументування пропозиція автора розмежувати такі поняття як охорона та захист прав суб'єктів підприємницької діяльності як різних за сутністю, стадійністю, підставами та умовами виникнення, формами та методами явища правової дійсності з уточненням, що охорона - це діяльність, яка здійснюється постійно, а захисту пов'язується з порушенням, оскарженням чи невизнанням прав суб'єктів підприємницької діяльності (с. 29-33). А також позиція автора щодо визначення поняття захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності частиною такого поняття як їх охорона (с. 34). Сумніви обумовлені розбіжностями позицій науковців у вирішенні відповідного питання, відсутністю норм законодавства України, аналіз яких дозволяє чітко визначати дане співвідношення, обґрунтувати, що захист та охорона прав не є синонімами для позначення того самого явища правової дійсності.

3. В роботі не розкрито значення та не надане поняття таких компонентів механізму адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності як юридичне закріплення гарантій; створення відповідних юридичних процедур реалізації захисту; створення системи засобів захисту державою прав, свобод та обов'язків суб'єктів підприємницької діяльності від будь-яких посягань на них; розвиток суспільно-політичної активності підприємців; активізація діяльності громадських організацій та об'єднань, які сприяють державно-правовому захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності; державний та громадський контроль (с. 64-65).

4. Не запропоновано вирішення питання розмежування адміністративних та адміністративно господарських відносин як основи для

інституалізації адміністративно-господарського права, що його предмет та сфера дії потребують відмежування від адміністративного (с. 73-74). Обґрунтування концепції виділення та формування такої підгалузі адміністративного права України як адміністративно-господарське право обумовлене необхідністю публічного управління економікою обумовлює і здійснюється з використанням досвіду країн ЄС, який доцільно було в цьому аспекті дослідити для формування цілісного уявлення про адміністративно-господарські відносини, що складаються між публічною адміністрацією та невідпорядкованими (незв'язаними організаційно) їм суб'єктами господарювання, виконуючи завдання реалізації публічного інтересу, пов'язаного із забезпеченням економічного розвитку держави.

5. Більше уваги в компетенції конкретних суб'єктів захисту доцільно було приділити таким адміністративно-правовими формами захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні як правосуддя, законотворчость, підзаконна нормотворчість, укладення адміністративних договорів, видання індивідуальних актів.

6. Потребує додаткових аргументів позиція здобувача, що методи захисту включають засоби захисту та засоби відповідальності (с. 140, 145) з урахуванням наявності інших поглядів на місце засобів відповідальності в категоріально-понятійному апараті науки адміністративного права.

В той же час висловлені зауваження характеризують складність проблем адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, які ще потребують свого удосконалення, про що свідчать результати дослідження, а тому наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного О.В. Червяковою дослідження.

Ознайомлення із текстом роботи свідчить, що науково-теоретичні результати дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад здобувача в юридичну науку. Вдалих і логічно поєднаний вибір у дослідженні основної проблематики теми, її актуальність, розумне співвідношення теоретичних міркувань і аналізу правозастосовної практики,

чіткість викладу матеріалу, аргументованість висновків і узагальнень свідчать про належний науковий рівень проведеного дослідження та підготовки здобувача. Виконане О.В. Червяковою дисертаційне дослідження сприяє розв'язанню ряду теоретичних і практичних питань, що мають значення для підвищення ефективності забезпечення адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності. Теоретичні положення і практичні рекомендації, які знайшли своє відображення в дисертації, можуть слугувати підґрунтям для внесення змін до чинного законодавства України при вдосконаленні відповідальності суб'єктів владних повноважень за порушення прав підприємців, з питань компетенції суб'єктів захисту, форм та методів їх діяльності, для розвитку способів і засобів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності та інших аспектів правозахисної діяльності, удосконалення практики застосування відповідних норм права, а також у навчальному процесі та науковій сфері можуть бути взяті за основу для подальшої розробки питань адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, повно викладені у семи статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, двох тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях. Аналіз дисертації та автореферату О.В. Червякової дає підстави констатувати ідентичність автореферату і основних положень дисертації. Дисертацію й автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні» є завершеною науковою працею, у якій її автором отримано нові науково обґрунтовані результати, що в

сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку науки адміністративного права України, а також діяльності щодо захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, робота та автореферат дисертації відповідають вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Червякова Оксана Вікторівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри
правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

О.П. Гетманець